

Sveitsin murresanakirjatöistä ja vähän muistakin kieliainesjulkaisuista.

Helsingin yliopiston kanslerin sekä Sanakirjasäätiön hallituksen myöntämin stipendein oli allekirjoittaneella tilaisuus tehdä kevätkesällä 1950 matka Sveitsiin tutustumaan sikäläisiin murresanakirja- sekä osittain muihinkin kieli- ja kansatieteellisiin keräys- ja julkaisutöihin.

Läksin Helsingistä 14. toukokuuta laivalla suoraan Tukholmaan ja jatkoin sieltä seuraavana päivänä matkaa junalla Lundiin. Siellä viivyin pari päivää prof. J. Mägisten ja yliopistonlehtori P. Virtarannan seurassa tehden puolitoista vuorokautta kestäneen retken myös maaseudulle Skummeslövstrandiin (lähelle Båstadin kaupunkia) tavatakseni toime-
lian Suomen-ystävän prof. Knut-Olof Falkin hänen pyynnöstään. K ö ö -
p e n h a m i n a a n saavuin 19. päivänä. Sinnekin pysähdyin muuta-
maksiksi päiväksi, etenkin tutustuakseni *tanskan kielen saarimurteiden sana-*
kirjan valmisteluihin. »Ordbog over de danske ömål», jota 5-henkinen
toimituskunta laatii yliopiston dialektologian ja fonetiikan lehtorin Poul

Andersenin johdolla, on tarkoitettu jatkoksi H. Fr. Feilbergin vv. 1886—1914 julkaistulle, 3 nidettä ja lisävihkon käsittävälle Jyllannin murteiden sanakirjalle (Bidrag til en Ordbog over de jyske almoesmål). Aineksien keruuta on suoritettu järjestelmällisesti noin vuodesta 1922 ja se on nyt suurin piirtein päättynyt, niin että ollaan siirtymässä artikkelien kirjoitusvaiheeseen. Sen sijaan että Jyllannin sanakirja on suuresti folkloristivoittoinen, saarimurteiden sanakirjassa pannaan pääpaino esineelliseen kansatieteeseen. Siinä tarkoituksessa on sanalipusto ennen artikkelien kirjoitusta hajotettu lukuisiksi käsitepiireittäisiksi ryhmiä, jotta mahdolliset aukot asiatioissa helpommin huomattaisiin. Aineisto, joka käsittää toista miljoonaa sanalippua, on kerätty pääasiallisesti vapaaehtoisen kirjeenvaihtajiston avulla, mutta koulutetut toimittajat ovat sitä etenkin foneettiselta kannalta tarkistaneet. Kerääjiä varten on julkaistu lukuisia, varsinkin kansatieteellisiä kyselysarjoja. Kirjallisuudesta, vanhimmas-takin, on arkistoa varten tarkoin poimittu murre-sanatiedot. (Sanakirjan suunnitelmasta on leht. P. Andersen julkaissut yksityiskohtaisen ja periaatteellisestikin mielenkiintoisen esityksen aikakauslehdessä Danske Folkemaal 1938—39, 12. Aargang, Häfte 2—4.) Leht. Andersen järjestää sanakirja-aineiston perusteella tanskan kielen opiskelijoille yliopistossa dialektologian kurseja sekä kesäisin maaseudulla rahvaan parissa käytännöllisiä murteentutkimusharjoituksia. Hän ohjaa myös fonetiikan opiskelua teettäen mm. fonogrammeista kymografikäyriä etenkin kvantiteetinmittauksia varten. Hänen johdolla on tanskan murteista valmistettu jo noin 200 kesto-äänilevyä sekä n. 700 ns. pikalevyä. Äänilevyjä käytetään murreseminaareissa myös käytännöllisiin transskriptioharjoituksiin. — Kööpenhaminassa näin kansallismuseon arktisten kansojen osaston kokoelmissa (jotka Grönlannin ja muun eskimokulttuurin kohdalla lienevät maailman parhaat) Itä-Aasian goldeilta talteenotettuja lohennahkaisia miesten, naisten ja lasten kokopukuja päähineineen, jalkineineen, mekot kauniisti värillisiksi koristettuja. (Vrt. Vir. 1950 s.111—2.¹)

23. pnä saavuin Sveitsin Baseliin, jossa kävin tapaamassa mm. tunnettua kansatieteilijää ja kansainvälisen (SIAPin) etnologisen bibliografian julkaisijaa ja tuonnempana puheeksi tulevan Sveitsin kansatieteellisen kartaston toista toimittajaa toht. Paul Geigeria sopien hänen kanssaan eräästä julkaisujen vaihdosta, sekä 25. pnä Zürichiin, josta tuli ensimmäinen pitempiaikainen pysähdyspaikkani. Zürichissä vierailin ensi töikseni Sveitsin saksalaismurteiden sanakirjan, *Schweizerisches Idiotikonin* toimituksessa. Siellä oli ystävällisenä oppaanani yksi toimittajista, tohtori Hans Wanner. »Idiotikonista», jota on julkaistu jo n. 80 vuotta, on tekeillä 11:s (n. 900-sivuinen) nide, ja sen sekä kolmen muun jäljelläolevan niteen valmistumiseen lasketaan vielä kuluvan n. 15 vuotta, minkä jälkeen 3 ensimmäistä nidettä kuulemma on tarkoitus julkaista kokonaan uusittuina, koska niiden artikkelit sisällykseltään liiksi eroa-

¹ Vrt. edelleen T. I. Itkosen merkilliseen tietoon, että komea puku on lapiksi *tšuobmä*, oikeastaan 'kalannahka suomuineen' (Suomen lappalaiset vuoteen 1945, I s. 377).

vat kaikista myöhemmistä. Teosta kustantaa yksityinen murreyhdistys, joka sitä varten saa avustusta julkisista varoista. Päätoimisia toimittajia on nykyisin 5. Heidän palkkansa on jonkin verran pienempi kuin vanhemman oppikoulunlehtorin. Nuorimmille, so. viimeksi kiinnitetyille toimittajille on havaittu välttämättömäksi järjestää eläke-etu, koska kunnollisia toimittajia muuten ei ole onnistuttu kyllin pitkäksi aikaa pysyttämään palveluksessa, vaan he ovat siirtyilleet koulujen lehtorinvirkoihin, joihin heillä on täysi pätevyys. Työviikko on 36-tuntinen ja kesäloman pituus 4 viikkoa. Kukin toimittaja laatii artikkelikäsitelmänsä valmiiksi alusta loppuun omin päinsä ja lähettää ne sellaisinaan (puhtaaksikirjoittamatta) kirjapainoon. Sen sijaan kaikki 5 toimittajaa lukevat toistensa artikkelien korrehtuurit ja voivat silloin tehdä muitakin muutosehdotuksia kuin pelkkiä virheiden oikaisuja. Vuosittain valmistuu normaalioloissa kaksi 8-arkkista kvartokokoista vihkoa. Sanakirjan 1870-luvulta juontuva ladelmalaji on nykyisten toimittajain mielestä liian pieni ja tiheä. Piirroksia tai muita kuvia teoksessa ei ole, mitä pidetään pahana puutteena; kuitenkin on viittauksia muualla julkaistuihin kansatieteellisiin kuviin. Fraseologiaa otetaan mukaan hyvin runsaasti. Merkitykset esitellään etymologisesti alkuperäisimmältä näyttävästä lähtien. Transkriptiota on vain yhtä lajia ja se on aivan karkeata, enimmäkseen vailla diakriittisiä merkkejä. Vanhat asiakirjalähteet sekä kaikki murre-tietoja sisältävä painettu kirjallisuus keskiajalta lähtien on poimittu mukaan. Vanhin kentältä kerätty aines on jo noin 90 vuoden takaista, joten se ei enää ole aina ilman muuta rinnastettavissa viime vuosina kerättyyn, mikä seikka tietysti voi toisinaan olla tutkimukselle haitallista. Aukkojen täydennystä suoritetaan yhä kirjeenvaihdon avulla, ja uutta kirjallisuutta poimitaan jatkuvasti. »Idiotikonin» alkuunpanijat olivat enemmän kulttuurihistorioitsijoita kuin lingvistejä, mistä onnellisesta sattumasta selittyy se muuten oudoksuttava seikka, että *asiapuoli* tässä Euroopan vanhimmassa modernissa sanakirjatyössä on alun alkaen ollut hyvin huomioonotettuna. Alkunateet ovat kuitenkin merkityksenselityksiltään niin paljon heikompia kuin myöhemmät, että — kuten sanottu — ainakin 3 ensimmäistä nidettä tultaneen toimituttamaan uudelleen. Ehdottomasta aakkosjärjestyksestä poiketaan etymologisen periaatteen hyväksi sekä johdannaisia ja yhdyntäisiä lueteltaessa. »Idiotikonin» painos on 1.400 kpl.

Zürichissä tapasin saksan kielen professorin Rudolf Hotzenköcherlen, joka on *Sveitsin saksalaisen kielikartaston* toimittaja. Tällä ainesjulkaisulla, joka rakentaa Jabergin ja Judin maailmankuulun italialaisatlaksen perinteille, on tarkoituksena 1) antaa perusteelliset levinneisyystiedot kaikista tärkeimmistä äänne-, muoto- ja lauseopillisista, vieläpä monista sanastollisista ja sellaisiin liittyvistä asiaprobleemeistakin, esim. työmenetelmistä ja esinetyypeistä, 2) tulkita näin koottu aineisto ja levinneisyyskuvasto kielimaantieteellisesti, 3) yhdistää kielimaantieteelliset tulokset historiallis-kulturellisiin tosiasioihin. Tämä kielikartasto tulee täydentämään »Idiotikonin» tapaista murre-sanakirjaa nimenomaan siinäkin suhteessa, että se antaa *samanaikaisia* läpileikkauksia kielestä ja perustuu pätevän havainnoitsijan *välittömiin* kuulovaikutelmiin. Ennakolta tar-

koin harkittu tiedusteluohjelma käsittää 2.500 kysymystä. Kyselyt suorittaa vähintään 450 paikkakunnalla (kullakin seudulla keskimäärin noin viikon viiptyen) koulutettu »eksploraattori», jommoisia on kaikkiaan vain kaksi, ja se puoli työtä on jo vuoden 1939 jälkeen suurimmaksi osaksi tehtynä. (Enemmälti ks. R. Hotzenköcherle, *Der Sprachatlas der deutschen Schweiz*, Schweizerische Hochschulzeitung — Revue universitaire Suisse, Zürich 1947, ss. 197—203.)

Edelleen sain Zürichissä tilaisuuden käydä kuuluisan romanistin Jakob Judin luona, joka emerituksena elää viehättävässä Zollikonin kaupunginosassa Zürich-järven rannalla. Tämä yhä vielä työkykyinen suuri ikämies, tunnetun »*Romanica Helvetica*»-sarjan julkaisija, joka edelleen on aktiivisesti mukana tuonnempana puheeksitulevan retoromaanisen sanakirjan toimittamisessa, kertoili pirteästi kokemuksiaan italialaisatlaksesta sekä Sveitsin kielitieteen nykyisistä suuryrityksistä. Samoin hän erittäin mielenkiintoisesti esitteli henkilökohtaisia käsityksiään sellaisista tunnetuista kielentutkijoista kuin Ferdinand de Saussuresta, Ch. Ballysta, Leo Weisgerberistä ja W. v. Wartburgista; näistä kaksi ensinmainittua saivat häneltä pidättymättömimmän tunnustuksen. Fonologia ja strukturalismi, hän sanoi, eivät juuri ole saaneet kannatusta Sveitsissä — sveitsiläiset tutkijat ovat joutuneet vastaanottamaan liian monitahoisia ja erilaatuisia vaikutteita tyytyäkseen mihinkään yksipuolisiin teorioihin: he ovat tulleet kokemaan, että syitä ja selityspäätteitä sekä käyttökelpoisia metodeja tavallisesti on useampia kuin yksi.

Toinenkin suuri vierailuelämys minulla oli edelleen samalla paikkakunnalla käydessäni tapaamassa kaupungin ulkopuolella Küsnachtissa Sveitsin ensimmäisen kansatieteen oppituolin haltijaa prof. Richard Weissia, joka juuri oli palannut luentomatkaltaan Ruotsista. Tämä vielä nuorehko tutkija, jonka v. 1946 ilmestynyt 436-sivuinen Sveitsin kansatieteen yleisesitys »*Volkskunde der Schweiz*» (tavallaan meikäläistä Sireliuksen »Suomen kansanomaista kulttuuria» vastaava) on herättänyt positiivista huomiota Pohjoismaissakin, kertoi aloittaneensa lingvistinä, germanistina, ja saaneensa ratkaisevat etnologisetkin herätteensä opettajaltaan romanisti Jakob Judilta. Prof. Weiss toimittaa nykyisin — yhdessä edellämainitun baselilaisen toht. Paul Geigerin kanssa — *Sveitsin kansatieteellistä kartastoa* (*Der Atlas der schweizerischen Volkskunde*). Vaikuttimena tämän v. 1933 alulle pannun yrityksen syntyyn oli ensinnäkin sveitsiläisten halu vapautua siitä saksalaisten kulttuuripoliittisesta holhouksesta, jommoiseksi tunnettiin se seikka, että Hitlerin Saksa oli ulottanut »*Atlas der deutschen Volkskunde*»-kartaston aineistonkeruun Sveitsin kuten muidenkin Euroopan maiden saksapuhuviin alueisiin. Lisäksi haluttiin saada aikaan metodisesti toisenlainen ja aineistoltaanakin itsenäinen kartastoteos. Periaatteellisesti tärkeänä pidettiin niinkään, että ei rajoituttaisi vain saksankieliseen Sveitsiin, vaan että mukaan otettaisiin maan kaikki neljä kielialuetta, koska nykyaikainen tutkimus on todennut, etteivät kielirajat suinkaan pidätä etnologisten ilmiöiden leviämistä. Metodisessa suhteessa kartasto liittyy ns. suoraa aineksenkeruumenetelmää käyttäneisiin romanistien atlaksiin. Materiaalin keräsi vv. 1937—42 kahdeksan eksploraattoria

387 paikkakunnalta esittäen kaikkialla samat 150 kysymystä. Tuloksena oli n. 100.000 vastauskorttia. (Tarkempia tietoja antaa R. Weiss, Sweiz. Hochschulzeitung 1947 ss. 215—221.) Kartaston I nide ynnä R. Weissin kirjoittama Einführungsband ilmestyivät v. 1949, ja kaikki 256 karttaa on tarkoitus saada julkaistuksi 4 vuodessa. (Kustantaja on Eugen Rentsch Verlag, Erlenbach—Zürich.)

30. toukokuuta vierailin Graubündenin kanttonin pääkaupungissa Churissa, jossa *retoromaanisen murresanakirjan* toimitus sijaitsee (Ottostrasse 13:ssa). Teoksen päätoimittajana on nykyisin tohtori Andrea Schorta, apunaan vain yksi kanslisti; kuitenkin työtä valvovan toimikunnan puheenjohtaja prof. J. Jud lukee vapaaehtoisesti käsikirjoituksen ja yhden oikaisuvedoksen tehden varsinkin etymologisia lisäyksiä. Aineskokoelmiin, jotka sisältävät n. 1 1/2 miljoonaa sanalippua (pääluvultaan noin 40.000:isen väestön kielestä!) ja joiden keräyshistoria kertoo yksityishenkilöiden, erikoisesti työn alullepanijan Robert von Plantan kunnioitettavista persoonallisista uhrauksista, on poimittu myös kaikki retoromaanin kielen kolmella kovin erilaisella päämurteella ilmestynyt kirjallisuus ja poimintaa jatketaan yhä, sitä mukaa kun uutta kirjallisuutta ilmestyy. Mukaan on otettu myös joukko mielenkiintoisimpia paikan- ja henkilönnimiä; varsinaisen retoromaanisen nimikokoelman toht. Schorta kuitenkin on julkaissut erikseen teoksessaan Rätisches Namenbuch, joka sisältää täydellisyyteen pyrkivän luettelon erikielisiä koko Engadinin alueen paikan- ja henkilönnimistöistä. Retoromaaninen murresanakirja Dieziunari rumantsch grischun, jonka 1:nen, 678-sivuinen nide (a — azur) ilmestyi vv. 1939—46 ja jota sen jälkeen on julkaistu vuosittain kaksi 48-sivuista vihkoa (2-palstaista kvartokokoa), on suhteellisesti laajimmaksi suunniteltu ja perusteellisin Sveitsin neljästä murresanakirjayrityksestä. Mainittakoon esim., että teoksen 17. vihkoon sisältyvä artikkeli *bargia*, joka substantiivi tarkoittaa eräänlaista mm. latona käytettävää varastosuojaa, käsittää 11 sivua — niistä lähes 1 petiittisivu etymologisia tietoja — sekä on valaistu 3 kartalla, 11 valokuvalla ja 10 piirroksella. Tällaisessa laajuudessa teokseen on arvioitu tarvittavan 12 noin 600-sivuista nidettä. Kun näin suuren suunnitelman toteuttaminen tähänastista julkaisuvauhtia (vaikka toimittaja tekeekin 48-tuntisia työviikkoja!) kestäisi ehkä 150 vuotta, on työn kiirehtimiseksi päätetty toisaalta supistaa artikkelien kokoa n. 30 %, toisaalta koettaa lisätä toimituskuntaa. Käsikirjoituksen teettämiseen saadaan nykyisin liittohallitukselta, Graubündenin kanttonilta ja eräältä sivistysjärjestöltä yhteensä n. 31.000 frangia vuodessa, mutta painatuskulut peittyvät tilausmaksuilla. Painoksen suuruus oli aluksi 700, mutta on nyt 1.000 kpl.; tilaajia on 500, ja vapaakappaleita lähetetään n. 30. 7 ensimmäistä vihkoa jouduttaneen painoksen loppumisen vuoksi painattamaan uudelleen. (Yleiskatsauksen työn vaiheisiin on esittänyt J. Jud, Schweizerische Hochschulzeitung 1947 s. 207—.)

Churista ajoin junalla St Moritziin, josta postiautolla heti jatkoin matkaa Italian Chiavennan ja Menaggion kaupunkien kautta Luganon, jonne saavuin illalla 31. toukokuuta. Siellä kävin seuraavana päivänä vierailemassa prof. Silvio Sganzinin johtamassa Sveitsin ita-

lialaismurteiden sanakirjan toimistossa. Tämä sanakirja tulee käsittämään Tessinin kanttonin sekä lisäksi Graubündenistä neljän italiaapuhuvan laaksokunnan murteet. Aineistonkeruu pantiin alulle v. 1907 sveitsiläissyntyisen mutta Milanossa professorina toimineen Carlo Salvionin toimesta ja saatettiin suurin piirtein päätökseen v. 1923. Toimitustyön keskus oli milloin Bellinzonassa, milloin Locarnossa, jopa muutaman vuoden Italian Pisassa asti, kunnes Tessinin kanttoni v. 1941 ryhtyi sitä tukemaan ja arkisto sai nykyisen huoneistonsa kanttonin uudenaikaisesta kirjastopalatsista Luganon kaupungista. Prof. Sganzini ei ole voinut kokonaan omistautua sanakirjatyölle, sillä hän toimii äidinkielenopettajana (kuitenkin vain 11 t. viikossa) ja rehtorina kaupungin suuressa lyseossa, mutta hänellä on apunaan toinen niinkään osapäivätyötä suorittava oppikoulumies; lisäksi arkistossa on työhön hyvin perehtynyt kanslia-apulainen. Aineksenkeruu on suoritettu kuten muitakin Sveitsin murre-sanakirjoja varten pääasiallisesti kirjeenvaihtoteitse. Keräysapuneuvoiksi on julkaistu kaikkiaan 215 ideologista kyselysarjaa. Sanartikkeleihin tulee kuten muissakin vastaavissa sveitsiläisissä teoksissa runsaasti asiatietoja; myös etymologisia selityksiä aiotaan ottaa mukaan, sellaisiakin, jotka saadaan valmiina Battisti—Alession Dizionario etimologico italianosta. Koossa olevan lipuston määrä on nykyisin n. 1 1/2 miljoonaa (italiaa puhuvia sveitsiläisiä on n. 1/4 miljoonaa, niistä tietenkin melkoinen osa kaupunkilaisia). Toimitustyötä varten saadaan rahallista tukea kanttonilta ja liittohallitukselta yhteensä n. 30.000 frangia vuodessa. Artikkelien kirjoitus ja painatettujen koartikkelien tarkastus on ehtinyt niin pitkälle, että sanakirjan julkaisemiseen ryhdytään lähiaikoina. 48-sivuisen vihon painatuskulut arvioidaan nykyisin n. 2.500 frangiksi (= 132.500 Suomen markaksi). Prof. Sganzini arvioi sanakirjan valmistumisen nykyisen suuruisella työvoimalla kestävän runsaasti toistasataa vuotta.

Bellinzonan, Locarnon ja Italian Domodossolan kautta matkustin Brigiin, josta tein päivän kestäneen turistimatkan Gornergratin 3.136 metriä korkealle alppihiipulle vastapäätä 4.505-metristä majesteetillista Matterhornia. 3. kesäkuuta saavuin Sveitsin neljänteen sanakirjakeskukseen Berniin, jossa (Falkenplatz 18:ssa) sijaitsee *Glossaire des patois de la Suisse romande*'n toimitus. Tämän sanakirjayrityksen pani Schweizerisches Idiotikonin esimerkin innoittamana alulle tunnettu kielimies Louis Gauchat 1800-luvun loppuvuosina. V:sta 1899 Sveitsin ranskankieliset kanttonit ryhtyivät työtä taloudellisesti tukemaan, ja järjestelmällinen aineistonkeruu saatiin monien epäitsekkäiden tutkijain avulla päätökseen noin v. 1911; aloitteentekijän lisäksi sellaiset kielimiehet kuin J. Jeanjaquet ja E. Tappolet uhrasivat sanakirjan valmistelutöihin vuosikymmeniä elämästään, kuten prof. Jud sanoo. (Schweiz. Hochschulzeitung 1947 s. 204. Saman sanakirjatyön vaiheista ks. enemähti Louis Gauchat et Ernest Muret: *Glossaire des patois et Enquête sur les noms de lieu de la Suisse romande*, Lausanne 1914.) Sanakirjan I nide, 640 suurta 2-palstaista kvartosivua, ilmestyi vv. 1924—33, ja sen jälkeen on julkaistu suunnilleen sama verta II nidettä, melkein loppuun *b*-alkuiset sanat. Teoksen nykyistä päätoimittajaa E. Schüleä, joka asuu maaseudulla,

en tavannut, mutta hänen kolmesta kollegastaan kaksi, toht. A. Desponds ja prof. G. Redard, esittelivät työtään minulle kahtena päivänä. Noin 2-miljoonaiseen aineslipustoon on tarkoin poimittu myös kaikki mahdollinen kirjallisuus, josta on ollut saatavissa murretietoja. Samoin kuin muutkin Sveitsin murre-sanakirjat »Glossaire romand'kin» ottaa mukaan myös mielenkiintoisimpia paikan- ja henkilönnimiä. Artikkelit sisältävät runsaasti asiaselityksiä, kuvia ja karttoja, paljon lauseparistoa sekä lisäksi niin hyvin asia- kuin kielihistoriallisia katsauksia ynnä etymologisia viittauksia. Kansatieteelliset deskriptiot ovat monesti niin perusteellisia, että ne on voinut laatia vain varsinainen spesialisti (esim. artikkeli *boucherie*, johon J. Jud viittaa mps. 204). Transskriptio on melko tarkkaa, useita foneettisia erikoismerkkejä käyttävää. Kirjeenvaihtajilta saatujen murretietojen äänne- ja muoto-opilliset virheet oikaistaan ennakolta julkaistujen, pätevien asiantuntijain tutkimuksiin perustuvien kaavojen (Tableaux phonétiques des patois de la Suisse romande) mukaan. Työn aikana ilmeneviä aukkoja täytetään vielä toimivien noin 25 kirjeenvaihtajan avulla. Sanakirjan I niteen alkupään jälkeen on artikkelien kokoa supistettu noin 50 %. Suunniteltujen 10 niteen julkaisemisen arvioidaan nykyisen suuruisella työvoimalla ja -vauhdilla (4 toimittajaa, joista 2 päätoimisia, saavat nykyisin valmiiksi enintään yhden 56-sivuisen vihkon vuodessa) vievän vielä ainakin 100 vuotta. Teoksen painos on vain 500 kpl. Päätoimisilla toimittajilla on eläke-edut (sivutoimiset ovat yliopiston professoreja).

Bernissä tapasin sikäläisen nuoren saksankielenprofessorin Paul Zinsli'n, joka on prof. Hotzenköcherlen työtoveri Sveitsin saksalaisen kielikartaston julkaisijana ja jonka paikannimitutkimus »Grund und Grat» on mielenkiintoisella omaperäisellä metodillaan herättänyt huomiota. Prof. Zinslin oppituolin alaan on yhdistetty myös Sveitsin saksankielinen kirjallisuus ja saksalaisseutujen kansatiede, joten ei ole ihme, että virka on työläs hoitaa.

Antoisimmaksi matkallani muodostui käynti niinikään Bernissä (Humboldtstrasse 27:ssä) asuvan täysinpalvelleen professorin Karl Jabergin luona. Kun tämä Jakob Judin kanssa julkaisemastaan Italian ja Etelä-Sveitsin kieli- ja asiakartastosta tunnettu romanisti lisäksi on ollut pitkät ajat mukana suunnittelemassa ja johtamassa Sveitsin ranskalaismurteiden sanakirjatyötä, hänellä on runsaasti henkilökohtaisia kokemuksia suurien lingvistis-etnologisten ainesjulkaisujen toimittamisesta. Hän kiteytti Suomen sanakirjamiehille osoittamansa neuvot seuraavantapaisiin ajatuksiin:

Murre-sanakirjan julkaisu-aikataulut on laadittava pessimistisesti, ja kaikista aikalaskelmista pessimistisin on osoittautuva lähimpänä todellisuutta olevaksi. On muistettava paras hyvän viholliseksi ja rohkeatkin supistukset hyvänkin aineiston mukaanottamisessa välttämättömyiksi. »Man muss lernen, zu verzichten.» Ei ole tarkoituksenmukaista, että pelkkä julkaisuvaihe kestää — kuten Schweizerisches Idiotikonin — lähes sata vuotta. Tavoitteeksi on asettava teos, joka kyetään huonoissakin olosuhteissa painattamaan yhden miespolven aikana. On tärkeätä, että sana-

kirjan ensimmäiset toimittajat ehtivät suorittaa itse suurimman osan julkaisutyöstä, sillä seuraava sukupolvi ei ole enää yhtä henkilökohtaisesti kiintynyt yritykseen. Ja ilman henkilökohtaista, uhrauksiinkin valmista kiintymystä työhön ei synny hyvää tieteellistä sanakirjaa.

Suomen murreosanaston keruuta prof. Jaberg piti metodisesti ansiokkaana. Vielä kotimaahan saavuttuani minulle lähettämässään kirjeessä hän palasi tähän asiaan lausuen mm.: »Insbesondere bewundere ich die Umsicht, mit der die Sanakirjasäätiö die Sammlung des Materials organisiert hat, worüber Sie selbst und dann auch der Artikel von Vilkuna in den Studia Fennica I mich orientiert haben. Ganz besonders glücklich scheint mir die Anstellung eigens ausgebildeter Sammler, die sich jahrelang in den ihnen zugeteilten Gebieten aufhalten. . . . Nachzuahmen wäre auch die Heranziehung von Laien mit Hilfe eines Frageblattes, Ihres 'Wortfängers'.»

Sveitsin murreosanakirjatöitä kokonaisuudessaan ajatellessa tekee vielä mieli siteerata seuraavat professori R. Hotzenköcherlen ajatukset, jotka hän on lausunut esitelmässään »Die wissenschaftliche und nationale Bedeutung der schweizerischen Wörterbücher» (Schw. Hochschulzeitung 1947 s. 195): »Sveitsi on nykyisin niitä harvoja Euroopan maita, missä tieteen perinne on suhteellisen eheänä voitu pelastaa sodan yli, missä tieteelliset laitokset ovat koskemattomina, missä työ voi jatkua kaikelle tosi tieteelliselle toiminnalle välttämättömässä rauhassa. Kieli-tieteessäkin Sveitsi tällä hetkellä hoitaa Euroopan perintöä, jonka säilyttämisen ja edelleensiirtämisen yksinkertaisimmatkin edellytykset nykyisin laajalti puuttuvat ja jonka elinjuuret ovat turmeltumaisillaan, mikäli aatteen soihtua ja metodien työkaluja ei jossain kyetä säilyttämään ja siirtämään edelleen. — Tämän tilanteen Sveitsille asettama vastuu on suuri. Tietoisuus tästä vastuusta antaa neljän kansallisen sanakirjamme johtoelimille intoa ja voimaa siihen katkeraan kamppailuun, jota niiden nykyisin on pakko käydä yritystensä taloudellisten elinehtojen varmistamiseksi.» — Viimeksimainittu toteamus viittaa siihen, edellisestä vain välillisesti ilmenevään tosiasiaan, että Sveitsinkin, sodilta säästyneen maan, murreosanakirjayritykset kaipaivat t a r k o i t u k s e n m u k a i s e s t i t o t e u t u a k s e e n tähänastista paljon suurempaa taloudellista tukea yhteiskunnan taholta. Muutoksen aikaansaaminen tässä suhteessa edellyttäisi varmaan nykyistä tehokkaampaa valistustyötä — siis mainostusta — suuren yleisön keskuudessa, tuota demokraattisissa yhteiskunnissa välttämätöntä toimintaa, johon tarttumaan tiedemiehet siellä kuten yleensä muuallakin näyttävät olevan valitettavan hitaita.

LAURI HAKULINEN